

ԱՅԼԵՒԱՅԼՔ

ԱՄՈՒՆՏԱԸՆ ԿԸ ՊԱՏՄԷ

Իր դէպի անճանօթը սաւառնումը եւ սառույցներու դէմ ունեցած գերմարդկային մարտը



Ռուսլո Ամուստսըմ

Օրուանս հռչակաւոր բեւեախոյզ Ամուստսըմի կատարած հսկայ ճամբորդութիւնը ամբողջ աշխարհի հետաքրքրութիւնը շարժեց ։ Ինչպէս յայտնի է, միջազգային մամուլի միջոցաւ ամենուրեք հաղորդուեցան անոր արձագանգները ։

Բայց անշուշտ ամենէն աւելի շահեկանը, ստուգագոյնն ու վաւերականը՝ բուն իսկ Ամուստսըմի անմիջական հաղորդագրութիւնն էր, զոր ամբողջութեամբ տուաւ իտալական նշանաւոր քաթիւթը Փորրիիքե տեղաւ Սիւսա (23 Յունիս 1925 թ. 148) ։

Ճշգրտէն տեղեակ ընելու համար մեր ընթերցողները այդ կարեւոր պատմութեան խմբագրութիւնս դիմած էր վերոյիշեալ իտալ. թերթի վարչութեան, ինդիքիով արտօնութիւն սոյն հեղինակաւոր նկարագրութեան հայերէն թարգմանութիւնը կատարելու եւ հրատարակելու ԲԱԶՄԱՎԷՊ մէջ, քանի որ ամէն իրաւունք վիրաւորած էին ։ Սակայն պատասխան ստացանք, թէ պիտի չկարենային սուղակի զոհացնել զմեզ,

իրաւասու չըլլալով իրենց ստացած իրաւունքը ուրիշ ո ու է թերթի եւս փոխանցելու ։

Ուստի դիմեցինք Օզլոյ (Նորուեկիա) «Միւնտսպրինգ» թերթին ընկերութեան, որ անմիջապէս պատասխանեց Յունիս 7 թուական ազնիւ նամակով մը, միանգամայն արտօնելով որ կարենանք հայերէն թարգմանել եւ ԲԱԶՄԱՎԷՊ միջոցաւ «Հայ Հասարակութեան» առջեւ ներկայացնել Փորրիիքե տեղաւ սերայի մէջ ուղղակի Ամուստսըմէ հրատարակուած պատմութիւնը ։

Վստահ ենք որ մեր ընթերցողները մեծ հաճոյքով ու զոհութեամբ պիտի կարգաւ սոյն կարեւոր եւ հետաքրքրաշարժ տեղեկութիւնները ։

Հ. Ղ. ՏԱՅԵԱՆ

Ուրախ մեկնում — Սառույցներու լքուցիչ երեւոյթը — Գանալովժական էջեր — Բեւեա հասնէն զսաւառնումը — Ընկերներու համար ունեցած տաղանդը, թատեկական գիպուած մը — Երեք չարամիներու սպառնչքի մը — Մահուան հզեմածամը — Յոյս եւ լքում — Փրկութեան խնդը ։

Մայիս 21 ինծմէ երկար սպասուած օրն էր. հուսկ մինչեւ անձանթ զաւառներ պիտի թռչէին, Երկու սաւառնակները արդէն կազմ ու պատրաստ էին չուելու, կրնալ զրիտի (benzina) ընդունարանները լեցուն, ամէն հանդերձանք խնամքով հաւաքուած ու կապուած ։

Փորձիքներու համառօտ նկարագրութիւն մը պատմութեան հասկացողութիւնը պիտի զիրարցնէ ։ Սաւառնակին 16 մեդր երկայն նաւակազմը անագայ իննգ բաժանումներ ունի. մէկէն միւսին կ'անցուի փոքրիկ դռնակներով, յաւակազմին առաջակողմեան բաժանումը ուղիորդութեան նաւաստիներուն էր, երկու սաւառնակներու մէջ ալ այդ տեղը եւս ելլովորթ կը գրաւէինք ։ Բաւական լայն է, որ զետեղուած են զործիքներ եւ քարտէսներ, յաւուցողիքներու յարկաբաժնին մէջ, քով քովի երկու նստաւ

բաններ կան, լծակներու կրկնակարգ շար-
քով նաուղղութեան համար, Այս բաժան-
ման ետեւը լայնատարած խոռոչ մը կայ,
որ դիզուած են ապրանքները, և կը զբո-
նուի նաեւ կնդրիտը, ճիշդ սաւառնակին
կեղորոնը: Ղեկին ճով երեք մեղը երկայնու-
թեամբ ուրիշ բաժանում մը կայ, զոր
«սեղան» կը կոչենք, վասն զի ցամաք
եղած ժամանակն՝ այդ նպատակին կը
ծառայէր: Յետակողմը կայ նաեւ երկայն
ու նեղ անցք մը, որ սաւառնակի պոչի
յարկարամին կը տանի, ուր պաշարը
զետեղուած էր:

ՁԱՆԴԱՆԱՆԱԼՈՒ ՊԱՐԱԳԱՅԻՆ.

Ի Գինկսպէյ մեկնելու օրն հասնելով,
երբ սաւառնակները բոլորովին պատրաստ
են, մենք ըստ սովորականի ժամը մէկին
կը ճաշենք: Միայն սա տարբերութեամբ
որ, այս անգամ ծխելու ժամանակը քիչ
մը համառօտ է: Արշաւանքին մասնակցող
վեց հոգիներն ալ պայուսովին կը կա-
պեն, որոնք չվերադառնալու պարագային
տուն պիտի զրկուին: Արշաւանքի ընկեր-
ները և Նիւ Աալէքսանտր քնակիչները սա-
ւառնակներու չորս կողմը կը հաւաքուին:
Ռիսըր-Լարսըն և Տիթրիչսըն նշանատու-
թեան նկատմամբ յետին համաձայնութեան
կու գան:

Ժամը չորսը ըստորդին յ. մ. մօրօտ-
ները (շարժիչները) կը սկսին գոռալ տաք-
նալու համար, յետոյ 45 վայրկեան գան-
դադօրէն կը շարժին:

Սաւառնակներու վրայ կ'ելլենք, մինչ
Պիրքենէ և Ռիսըր-Լարսըն իրենց օդե-
րեութեամբանկան նախատեսութիւնները կը
փոխանակեն, ու մենք իւրաքանչիւրը անձ-
նական Հանդերձմանց աչք մը կու տայ
և սաւառնակներու շառաչին կ'ունկնդդէ:

Կ'որոշուի որ, նախ Ռիսըր-Լարսըն
մեկնի հովին ուղղութեամբ, շիտակ ծովա-
ծոցէն (fjord) դուրս ելլելով, որպէս զի
անոր ծայրը գտնուող ձիւնեղէն դաշտե-
րուն չպատահի: Այս փորձը չաջողելու
պարագային՝ պէտք էր ետ դառնալ սա-

ռոյցի պատուարին եզերքէն, ժամանակ
վատակելու համար: Տիթրիչսըն, անոր
հետեւէն առաջ, հարկ էր փորձին յա-
շող ելքին սպասէր:

ՍԱՒԱՌՆԱԼՈՒԹԷ.

Ժամը հինգին յ. մ. Ռիսըր-Լարսըն
երկու մօրօտները կատարեալ շարժման
մէջ կը դնէ, աչք ընկելով կրէնի որ կա-
ցութեան գոհացոյցիչ ըլլալուն համար կը
ժպտի:

Վերջէն ձեռք սեղմումի փոխանակու-
թիւններ կ'ըլլան և Ֆէօջ կը յայտարարէ
թէ ամէն ինչ լաւ կ'երթայ. վայրկեանա-
կան վարանումէ մը յետոյ՝ 700 ձիւ զօ-
րութեամբ 25 թիւ սաւառնակը արագա-
թոյճ կը սրանայ ծովածոցէն վար: Նա-
խահաստատուած ծրագրի մը համաձայն
սաւառնակը կը շրջի ու սառույցին ճովէն
քերելով ծովածոցէն դուրս կ'ելլէ, բայց
կը տեսնենք որ սառը կը խորտակուի,
ու Ռիսըր-Լարսընի վստահ նայուածքը
կը տեսնէ որ այլևս սառուցեալ մակար-
դակին ծայրն է: Այն ժամանակ բովանդակ
արագութեամբ կը մղէ երկու մօրօտները
հովին դէմ բարձրացնելով սաւառնակը:

Յուզումնալից վայրկեան մ'եղաւ, որով-
հետեւ սաւառնակը կրնար այդ գործողու-
թեան չհամապատասխանել, ընդհակա-
ռակն սցանչեալպէս տոկաց:

Այնքան ծանրաբեռնուած ըլլալով հան-
դերձ մինչև որ կրնանք բարձրանալ՝ ա-
րագութիւնը երթալով կ'աճի հակառակ
իւրաքանչիւր գործիքի երեք քոնկրետ
(տակառաչափ) ծանրութեան, երբ կը
հասնինք ժամը 120 հազարամեղր արա-
գութեան՝ կը զգանք որ հուսկ ցամաքէն
կ'անջատուինք:

Մեր այս գործառնութեան պահուն՝ Տի-
թրիչսըն իր սաւառնակով սառույցին վրայ
փորձեր կը կատարէ, տեսնելու համար
մեր կատարածները: Իր գործիքը կը սկսի
սառին մէջ ընկղմիլ, երբ կը տեսնէ որ
25 թիւը գետնէն կը բարձրանայ՝ ինքն ալ
ընթացք կ'երազէ: Կէս թոյնքով կ'անցնի

ծովածոցը, Ռիսըր — Լարսըն շրջան մը կ'ընէ թոյլ տալու համար Տիթրիչսընի որ մեզ հասնի, ու այս կերպով մեր կողմէին կու գայ: Այն ատեն 25 թիւը դէպի հրէան կ'ուղղուի: Մովեզերին երկայնուած թիւսը ու անոր զուգահեռական գծով եօթը սառնարաններ կը տեսնենք, մինչդեռ անդին բաց ծովուն մէջ սառոյցի անագին խութիւն կ'երեւին:

Նաւարկութեան սկիզբէն մեր առջեւ մշուշի թանձր խաւ մը կը նշմարենք, որ այնքան ուրախալի չէ, ինչ որ թիւ մ'աւ տառաջ կ'երթանք՝ կը տեսնենք որ այդ խաւը ծովուն վրայ՝ շատ մօտ է:

ԱՆԱՌՈՐԺ ԻՐՈՂՈՒԹԻՒՆ ՄԸ.

Ռիսըր—Լարսըն, արագութիւնը կը յաւելու մշուշէն վեր բարձրանալու համար. երկու սաւառակները իրարու կը մօտենան՝ շանալով ըստ կարիւլոյն բարձրանալ առանց շատ բռնադատելու մօրոտներ: Այսպէս 600 մեղր բարձրութեան կը հասնինք, ապա 1000ի:

Ֆէօշ, Ռիսըր—Լարսընի կ'իմացնէ թէ ամէն ինչ ի կարգի է ու կը շարունակենք ընթացքն: Միւս սաւառակն ալ յետ մի քանի երկկուլարի շրջանի, վստահ կը յառաջէ իր թոյլքին մէջ, Մշուշը երկու ասիւրէն վեր կ'երկարի մինչեւ հիւսիս, մինչեւ մեր հետազօտութեան վայրը: Մշուշին մէջ ընդհատումներ ալ կան, բայց անբաւական են մեր ընթացքին վրայ ազդեցութիւն ընելու: Արեւու դիպուածական նշոյլները վարը նորոգ ձևացած սառոյցի խութիւն ցոյց կու տան, բոլորովին աննշման կը դնուան յոյ արեւելեան ասիւրու հին սառնարաններու: Զերմութեան աստիճանը զրոյն տասը աստիճան վար է:

Երկու ժամ նաւարկութենէ յետոյ մշուշէն կ'անցնինք ու պայծառ արեգակէն լուսաւորուած գոտի մը մէջ կը մտնենք, ուր աչքերնիս սառոյցի փայլուն ցոլացումներէն բաւական կը նեղուի: Նաւնորէն լայնութեան 83⁰ աստիճանի վրան ենք, ու աչքով, ամէն ուղղութեամբ, հարիւր

հազարամեղր տարածութիւն կը դիտենք: Արեւային կարկինը կը շտկեմ ու ուղղութեան ու արագութեան վրայ զննութիւններ կը կատարեմ:

Հիւսիս — արեւելեան ցրտասարսուռ քամի մը պատճառաւ զործիքին երազութիւնը մեծապէս նուազած է, Ռիսըր — Լարսըն յամրօրէն կը ցածնայ աւելի մեղմ հով մը գտնելու յոյսով, բարձրութեան միջինը պահելով 500 մեղր, նոյն իսկ երբեմն 300 մեղրի կ'իջնէ, մօրոտին աւրուելու պարագային երկիր իջնելու հնարաւորութիւն մը գտնելու համար: Սահայն սառոյցին երեւոյթը լքուցիչ է:

Սառոյցի հոծ կոյտերուն մէջ բաւական ընդարձակ միջոց մը չկայ որ անվտանգ էջը մը ապահովէ: Սառնեղէն լեռներու մէջ տափաստաններ չկան, այլ ձիւնի բարձրաքերքի եւ կարծր դէզեր. որով գետին իջնելու ամէն հնարաւորութիւն, այս վայրէ կենէս, դժուար կը թուի, եւ մեր ձեռնարկը շատ արկածալից, այնու հանդերձ որ մօրոտներու վրայ մեծ յոյս ունինք, կը վախ՛նանք միայն աւրուածէ մը՝ որ կրնայ զմեզ երկիր իջնելու բռնադատել:

ԿՆԴԻՐԻՏԻ ԿԵՍՆ ՍՊԱՌԱՄ.

Հետագայ ժամերու մեր թոյլքին նկատմամբ՝ շատ բան կարելի է բուել եւ չբուել: Դէպի հիւսիս կ'ուղղուինք, ամէն ոք իր գործին ուշադիր, մինչ սաւառակը նոյն բարձրութեան վրայ կը թոյլի, երբեմն անըզաւապէս կը բարձրանայ՝ ցամաք երկրի ոչ մէկ հետք նշմարելով:

Ժամը երեկոյեան տասի աստիճաններ կ'անաւորադառնանք որ չափազանցօրէն դէպի արեւմուտք գացած ենք, այս բանը մագնիսական փոփոխութիւններէն հասկցուեցաւ, որոնք մեկնակէտի միջոցականին համաձայն՝ շատ աւելի տարբեր պէտք էին ըլլալ: Ուստի մեր ընթացքը դէպի արեւելք կը դարձնենք, առանց էջքի հնարաւորութիւն գտնելու:

Սառոյցի սրահակի մը վրայէն կը սաւառնինք, բայց շատ նեղ է ուր կարենանք իջնել:

Պէտք է Մայիս քսաներկու քին, ժամը մէկին, կ'իմացնէ որ կնդրիտի պաշարին կէսը սպառած է: Ուստի, կացութիւնը ստուգելու համար պէտք է երկիր իջնել, բան մը՝ որ օդոյ մէջ անկարելի է, մանաւանդ նաւարկութեան մեր յատուկ պայմաններուն մէջ, բեւեռին այնքան մօտ:

Երկիր իջնելու նպատակով կէտի մը վրայ կը գտնուինք, Ռիսըր — Լարսըն կը հարցնէ թէ իջնենք. ես կը վախճամ որ մեր երկիր իջնելէն ու այն կէտին հաս-

նելէն առաջ՝ սառնեղէն պատերը սեղմուին: Հարիւր մեղր բարձրութեան կ'իջնենք զննելու համար, և որովհետեւ սառույցին երևոյթը մեր նպատակին հասնելու կարեւրութիւն ընծայել կը թուի, տասը մեղր բարձրութեամբ կը սաւառնինք, և Ռիսըր — Լարսըն հովին ուղղութեամբ կ'իջնենք գործիքը՝ անգամ մըն ալ այն կէտին վրայէն անցնելու նպատակով:

(Շարունակելի)

ՌՈՍԼՑ ԱՄՈՒՆՏՈՐԸ

Քրդ. Հ. ՍՐԱԳՈՒՆ ՌԱՌԵՆՃԱՅԵՆ

ՀԱՅ ՆՈՐԱԳՈՅՆ ԿՕՄՊՕԶԻՏՈՐՆԵՐ

(20-րդ դար)



Ա. — Ա.Լ.Ե.ՔՍԱՆԴՐ ՍՊԵՆԴԻԱՐԵԱՆ

I. Կամպոզիտորը

Քսաներորդ դարի ամենանշանաւոր հայ կամպոզիտորներից մէկն է Ա. Սպենդարեանը, որ իր տաղանդի ուժով և երաժշտական լուրջ գիտական պատրաստութեամբ զբաւել է արդէն ամենախիստ էսթէտ քննադատների ուշադրութիւնը:

Քսան և հինգ երկար ու ձիգ տարիներից ի վեր ծառայում է նա երաժշտական ֆրանսուս, միշտ հաւատարիմ մնալով արեւատի սրբազան դրօշին: Այդ ցան և հինգ երկար տարիների ընթացքում հիւսել է նա երաժշտական թանկագին նւագներ, որոնք այսօր տեղ են բռնում ոչ միայն Մօսկւայի և Պետերբուրգի, այլ և խորհրդային բոլոր երկիրների սիմֆոնիզական համերգներում:

Այդ ստեղծագործութիւնները, որոնք զբաւած են արեւելեան թէմայով, իրենց ամբողջութեամբ ու երանգներով սիմպօլն են արեւելեան, զխաւորապէս Ղրիմի թաթարական և հայկական երաժշտութեան:

Այդ արեւելականութիւնը ոչ միայն գեղարեստական է, այլ և անկեղծ, բնական, թարմ և զուենդ: Այդ տեսակէտից ահա Սպենդարեանն եղակի է:

Երաժշտական աշխարհում եղել են բազմաթիւ երաժշտագրողներ, որոնք փորձել են արեւելեան կօլօրիտը (երանգը, զունագեղութիւնը) կարմիր թելի նման անցկացնել իրենց երգերի մէջ, բայց նրանք այնքան էլ աշողութիւն չեն ունեցել, իբրեւ բնորոշ փաստ յիշատակենք միայն Ռուբէն Շտայնը, որ աշխատել է իր «Գիւնի» մէջ դրոշմել արեւելեան կնիքը, բայց նա չի կարողացել հասնել իր կէտ-նպատակին:

Ա. Սպենդարեանն առաջինն է, որ երաժշտութեան մէջ մտնում է արեւ-